

תורת החכמים

גיליון שבועי להנחלת תורת רבותינו חכמי ספרד זיע"א
יוצא לאור על ידי מכון חכמי ספרד רח' הרב צבאן 9 נתיבות
טל' 077-5535280 | פקס 077-5535281 | מייל toratsfarad@gmail.com

עיד	כניסה	יציאה	ר"ת
יום	19:34	20:25	21:21
ת"א	19:31	20:23	21:18
חיפה	19:35	20:26	21:22
ב"ש	19:31	20:22	21:18

שבת בלק תשפ"א

גיליון רי"ט

תולדות החכמים

רבינו פנחס ואעקנין זיע"א

רבינו נולד בניסן תרפ"א, בעיה"ק טבריא, לאביו רבי מאיר רב וראב"ד טבריא, ומח"ס שו"ת 'זיאמר מאיר' וזכרון מאיר' (דרשות והספדים). ולאמו הרבנית יעל, בתו של רבי מנשה חמווי, מחכמי טבריא ומח"ס 'זכרון רובמן מח"ס 'זכרון מאיר' (שיחות מוסר עה"ת). לאחר מכן, עבר טאנזני ההקו, מהחמי טבריא, שהיה איש אלקים קדוש ונורא, ונפטר כשנה קודם לילדת רבינו.

בילדותו, למד בת"ת בטבריא, שם גדל על ברכי אביו הגדול, ושאר חכמי העיר טבריא, שהיתה עיר מלאה חכמים וסופרים. בהגיעו לגיל הבחורות, נכנס לשיבת 'תפארת ישראל' בחיפה, בראשותו של רבי דב מאיר רובמן מח"ס 'זכרון מאיר' (שיחות מוסר עה"ת). לאחר מכן, עבר ללמוד בישיבת 'פורת יוסף' בירושלים' העתיקה, שם ינק מתורתם של ראש הישיבה רבי עזרא עטיה, רבי יעקב עדס ועוד. הנהוג באותם ימים היה, שלא קיבלו תלמידים שהתגוררו מחוץ לירושלים, אך אביו של רבינו נלחם כדי שבנו יזכה להתעלות במקום תורה גדול זה, ועלתה בידו, וזכה וזכה אחרים עמו, שנתקבלו עוד תלמידים מחוץ לירושלים.

רבינו בלימודו בישיבת 'בית אב' לימינו של ראש הישיבה רבי שלום הדאיה

תקופת מה למד רבינו בכפר חסידים ב'קבוץ' של רבי נח קרול, ובאותה העת בניסן תש"ד, בא חברית הנישואין עם בתו של רבי עובדיה צדקה, אחיו של רבי יהודה צדקה ראש ישיבת 'פורת יוסף'.

לאחר נישואיו, התגורר בירושלים' והמשיך את לימודיו בישיבת 'פורת יוסף', שם השתלם בלימודי הוראה ונסמך ע"י רבינו הישיבה וגדולי רבני ירושלים.

בשנת תש"ח, נתמנה ע"י הראשון לציון רבי פי ציון מאיר חי עוזיאל, לשמש כרב ומ"צ שכונת 'תל ארזא' שבירושלים, ורב ביהכ"נ 'אהבי ציון' שבשכונת זו. באותה שנה, עם פרוץ מלחמת השחרור, חזר זמנית לטבריא ועסק שם בהרבצת תורה. בתקופה זו, זכה להעמיד תלמידים הגונים, כמו כן, דאג במסירות נפש להקים בטבריא מוסד 'בית יעקב' לבנות. לאחר כשנה, חזר רבינו לירושלים.

בשנת תשי"ט, הוקמה ישיבת ערב 'תפארת יוסף', ע"ש רבי יוסף גר"י, בה שימש רבינו כראש ישיבה, ולימד איסור והיתר ועוד. באותן השנים, הגבול היה עובר סמוך לביתו, והיתה סכנה גדולה ללכת שם בשעות המאוחרות של הלילה, אך מסירות נפשו של רבינו לתורה, גברה על הפחד, והמשיך ללכת שם לצורך הגעתו לישיבה וחזרה.

יראתו היתה קודמת לחכמתו, ומיד יום היה מזכיר לעצמו את זכרון יום המיתה, נוהר שלא לדרב רע על אף יהודי, התרחק מן הכבוד, לא החשיב את ענייני הנוף והחומריות ולא התאונן על חוסר פרנסה או בריאות. יראתו הטהורה הביאתו לקנאות לדבר ה' ולא לסבול עוול וחילול כבוד ה'. תפילותיו היתה בנעימה, ברגש ובתהפעלות, ובעיקר מהלב. שנים רבות שימש כש"ץ בביהכ"נ 'זכור לאברהם' שבשכונת 'מחנה יהודה', כמו כן שימש כש"ץ והרביץ תורה בביהכ"נ 'עובדיה צדקה' מייסודו של חמו.

כשהוצרך לצאת להביא טרף לביתו, בחר ללמד תלמידים בת"ת 'פורת יוסף' ו'בני ציון'. ואף גם בזאת, צמצם את שעותיו שם לארבע שעות בלבד, ובשאר שעות היום היה חשקו בתורה בהתמדה עצומה עד לימיו האחרונים, אף שדבר זה גרם לו לדוחק הפרנסה.

בימי חייו למד בחברותא' עם תלמידי חכמים רבים ועצומים, ואף בשבתות היה מכתת את רגליו ללמוד עמהם, ביניהם, רבי עמרם אזולאי (דיין בצפת' 'זיפה' ו'תל אביב'), רבי שלום מזרחי (אב"ד 'תל אביב'), רבי אברהם שלוש (רבה של 'כפר סבא'), רבי ברוך רקובר (אב"ד 'זיפה'), רבי מצודר בן שמעון (מחזירי ישיבת 'פורת יוסף'), רבי אברהם ואעקנין (רב ק"ק 'צלה' מול בירושלים), רבי יעקב כהן (רב העדה המערבית בירושלים), ועוד.

מסביבות שנת תשכ"ה ואילך, קבע רבינו ללמוד את תורת הנסתר בישיבת המקובלים 'בית אל'. תחילה, אצל ראש הישיבה רבי עובדיה הדאיה מח"ס 'שו"ת 'ישכיל עבדי' ועוד, ולאחר פטירתו, אצל ממלא מקומו רבי יצחק כדורי. בישיבה זו, למד רבינו עשרות שנים, יחד עם רבי אברהם הזרי רפול, רבי שמאל דרוז, רבי שלום הדאיה, רבי מרדכי עטיה, רבי משה טוויל הכהן, ועוד.

לעת זקנותו, כשסיים את תפקידו כ'מלמד', החל ללמד חצי יום בישיבה לבעלי תשובה בשכונת 'צעת שאול', והיה מדריך את התלמידים בעיון השי"ס והפוסקים. אחר הצהריים, המשיך כהרגלו בלימוד תורת הסוד בישיבת 'בית אל'.

נלבט ע"י תמוז תשס"ד, הלוייתו יצאה מישיבת 'פורת יוסף' בשכונת 'גאולה', שם הספידוהו גדולי הרבנים, והובא למנוחות בבית העלמין 'סנהדריה' בירושלים' ת"ז.

זכה רבינו, והשאיר אחריו זרע ברוך ה', בנים והתנים כולם תלמידי חכמים ומרביצי תורה. מבניו, רבי אברהם ראובן ועקנין (רב בטבריא), מחתניו, רבי חיים חפוטא ר"מ 'במדרש הרמב"ם', ב'פתח תקוה' ומח"ס 'ש"ל חיים' (ט"ל מלאכתו), ועוד.

מכתביו אשר השאיר אחריו ברכה, הוציאו בני משפחתו את הספר 'אמרי פנחס' (עה"ת) מועדים ושמוחת. ממנו נערך המאמר הסמוך.

תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדנו.

ברכתו של רשע - קללה היא

ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמכם לא תאר את העם כי ברוך הוא (כב, יב)

עוד מקדים רבינו, את דברי הגמ' בסנהדרין (קה):, שנוסח ברכתיו של בלעם מורה לנו מה היה בדעתו לקלל את ישראל, שהרי הפך ה' את קללותיו לברכה. ואומרת הגמ', כי למרות שהפך ה' את רצונו לקלל, וברוך, מכל מקום חזרו קללותיו והתקיימו בישראל, חוץ מברכה אחת. והיא, שביקש בלעם שלא יהיו לישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות, והפך אותה ה' לברכה. שנאמר "מה טבו אלקיך? יעקב משפנתך? ישךאל" (מדרבנן, ה), שברכה זו בלבד התקיימה בשלימות, ולא חזרה לקללה, אך שאר הברכות שבירך את ישראל, חזרו כולן לקללה כפי מחשבתו הראשונה. ומוכיחה זאת הגמ' מדיוק בלשון הפסוק שאמר 'ויקח ה' אלקיך לך את הקללה לברכה פי אהבה ה' אלקיך' (דברים כג, ו), וממה שנאמר 'קללה' בלשון יחיד, משמע שרק קללה אחת הפך ה' לברכה, אך שאר הברכות חזרו לקללה.

יש להבין, מאחר שבפועל בירך בלעם את ישראל, כיצד מהיכן א"כ הגיעו הקללות והתקיימו בישראל חלף ברכתיו?
ומבאר רבינו, על פי המדרש, שה' נעתר אותו ולא לרבקה, לבל יאמרו שברכת אותו רשע עושה פרי. ולכן, אף בלעם הרשע, לא התקיימו ברכתיו, לבל יאמרו שברכתו התקיימה.

על פי זה, מיישב רבינו את התמיהה שבראשית המאמר. ששאלנו, כיצד יתכן שבלעם שהיה שונא את ישראל, שינה את דעתו וביקש לברכם? אלא, אמת הדבר שלא עלה על דעתו לברכם וכל מחשבות ליבו רק רע מתחילה ועד סוף, כדי לקלל את ישראל. ומה שאמר לה' 'א"כ אברכם', כוונתו היתה להתחכם, נגד רצון ה', ולברך את ישראל, וזאת לפי שידע שברכותו לא תתקיימנה, פן יאמרו שברכת אותו רשע עושה פרי, וממילא תבוא קללה לישראל בעקפיין, כפי שהיה אצל רבקה. לפיכך אמר לו ה', אין ישראל צריכים לברכותיך 'פי ברוך הוא'.

מובא בפרשתנו, כי כאשר באו שרי בלק לבקש מבלעם לקלל את ישראל, אמר להם בלעם, 'לינו פה ה'לקה ו'השבתי אתכם כרך פאשר ידבר ה' אלי' (מדרבנן, כב, ח), וה' השיבו "לא תלך עמכם לא תאר את העם כי ברוך הוא". ופירש רש"י, שכאשר אמר לו ה' "לא תלך עמכם", כלומר, כדי לקללם, אז אמר בלעם לה', שמא אין רצונך שאלך עמהם, א"כ אקללם ממקומי. אמר לו ה', "לא תאר את העם". אמר בלעם, אם כן אברכם, אמר לו ה', אין ישראל זקוקים לברכתך "פי ברוך הוא". משל אומרים לצרעה, לא מדובשך ולא מעוקצך.

והדברים תמוהים. כיצד התהפך רצונו של בלעם, שבתחילה רצה לקלל את ישראל, ועתה חפץ הוא לברכם? וביתר תגדל התמיהה, אחר שידענו כי שנאת בלעם לישראל היתה גדולה משנאת בלק לישראל, כמובא במדרש (ב"ר כ, ט), והיאך יעלה על הדעת שביקש בלעם לברכם?

ומבאר הגאון רבינו פנחס ואעקנין (ראה אודותיו במדור הסמוך) בספרו אמרי פנחס, בהקדים את דברי הגמ' ביבמות (סד, עה"פ "ויקח לו ה' ו'תהר רבקה אשתו") (בראשית כה, כא), שמה שאמר הכתוב "ויקח לו" לשון יחיד, הוא מחמת שנעתר ה' לתפלתו של יצחק דוקא, לפי שאינה דומה תפילת צדיק בן צדיק (יצחק בן אברהם) לתפלת צדיק בן רשע (רבקה בת בתואל).

אמנם, במדרש (ב"ר ס, יג) מובא טעם אחר, שכאשר יצאה רבקה מבית אביה, ברכו אותה משפחתה שנאמר "ויברכו את רבקה ויאמרו לה אשתנו את ה'י לאלפי רבקה ויירש זרעך את שער שגאיו" (שם כד, ט), ובשביל שלא יחשבו שברכת אותו רשע עושה פירות, ובזכות ברכתם זכתה רבקה לבנים, לכן מוכרחת היתה רבקה להיות עקרה, ורק בזכות תפלתו של יצחק, נענה ה' לבקשתם וזיכה אותם לבן. וזהו שדדק הפסוק בלשון "ויקח לו ה' ו'תהר רבקה אשתו", שבזכות תפלתו של יצחק היתה רבקה, ולא מברכת לבן.

מאצרותיהם של חכמי התורה

בלק מלך מואב היה גם מלך זמני במדין

שור של יהודי שנחגג שור של גוי פטור

הן עם לְבָדֵד יִשְׁכֹּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב (כב. ט)

יש לבאר ע"פ המבואר במשנה בב"ק (לז), שור של יהודי שנחגג שור של גוי, היהודי פטור מלשלו. אבל שור של גוי נחגג שור של יהודי, הגוי חייב לשלו. ושאלה הגמ' (שם לה). מה סיבת החילוק הזה, אם משום שנאמר 'וכי יגף שור איש את שור רעהו' (שמות כא, לה), שחיוב רק כששורו נחגג את "שור רעהו" ולא את שורו של הגוי, שאינו בכלל "רעהו", אם כן, גם כששור של גוי נחגג שור של יהודי, שחיוב בכלל "רעהו", צריך להיות פטור. ותירצה הגמ', שחיוב שאומות העולם לא קיימו את שבע מצוות בני נח, הפקיר ה' את ממונם. שנאמר "עמד וימדד ארך רגל וימדה גוים" (הבקות ב, ו).

וביאר מהרש"ל (שם), שאכן הלימוד הוא מן הפסוק "שור רעהו" ולא שורו של גוי, שאינו בכלל "רעהו", וכאמור. ואמנם, מן הדין היה צריך לפטור גם כאשר שור של גוי נחגג שור של יהודי, בא הפסוק "עמד וימדד ארך רגל וימדה גוים", ללמד, שהגוי חייב כיון שה' הפקיר את ממונם.

ובזה יובן, מה שאמר הפסוק 'הן עם לְבָדֵד יִשְׁכֹּן', שלעם ישראל אין שייכות עם הגוים, שאין הגוי נחשב "רעהו" של היהודי, ולכן שור של יהודי שנחגג שור של גוי פטור. אמנם, שור של גוי שנחגג שור של יהודי, שזהו דין "בגוים", אזי, "לא יתחשב", כלומר, שלא מתחשבים עם מה שאמר הפסוק 'הן עם לְבָדֵד יִשְׁכֹּן', ולא אומרים שמכיון שהגוי לא נקרא "רעהו" שיהיה פטור, אלא במקרה זה הגוי יהיה חייב, כיון שהפקיר ה' את ממונם.

זה השלמים לרבי משה לאנטי, צפת נלביע תקיט

מדוע נתן בלעם כבוד לבלק?

ויאמר בלעם אל האלהים בלק בן צפר מלך מואב

שלא אגוי (כב. ז)

יש לדקדק, איזה צורך דאח בלעם לתאר את בלק כ"מלך מואב"?

וייבן בהקדים את דברי המדרש (ש"ד ז, ג), שאמר הקב"ה למשה ואהרן שיהגו כבוד בפרעה, כיון שצריך לחלוק כבוד למלכות. וכן עשה משה, שאמר 'וידדו כל עבדיך' (שמות יא, ח). שאע"פ שכונתו היתה שפרעה בעצמו יצא לחפש את משה, מפאת כבוד המלכות, אמר את הדבר על עבדיו. וכן תבאר רש"י עה"פ 'ויתחזק וישאל וישב על המטה' (בראשית טו, ג), שנהג יעקב כן כדי לחלוק כבוד ליוסף, אף שהוא בנו, 'מכאן שחולקים כבוד למלכות'.

לפי זה, נוכל לומר כי מה שהוסיף בלעם ואמר על בלק שהוא 'מלך מואב', כונתו בזה, לומר לה' שמכיון שבלק הוא מלך, הרי צריך אני לנהוג כבוד במלכות ולא לטרב לדרביו. ובטענה זו, רצה בלעם שה' לא יעכב בעדו מלקלל את ישראל.

רבי אליעזר אמיני (הובא בספר 'דמות שמואל' לאביו רבי שמואל אמיני) צ"צ"ר (מרוקו)

לדעת חכמה ומוסר

בענייני עוה"ז ימעת ובענייני עוה"ב ירבה

מה טובו אהליו יעקב משקנתיהו ישראל (כד, ה)

מובא במדרש (אסתר ב, ד), מעשה שבני חכמים שאספו כסף לפדיון שבויים, וכאשר הגיעו לביתו של גביר אחד שמענו אותו אומר שלבדו שיקנה לו חירותו ושנארו בשוק שהם נמכרים כזול, וכשמענו כך חזרו בהם ולא נכנסו אליו. משיאח כך, רץ אחריהם ושאלם על כך, והשיבוהו שאם על עצמו הוא קמץ, כל שכן על אחרים. אמר להם, אין הדבר כך, אלא אין קמץ בהוצאות ביתו כדי שיהיה לי לתת צדקה. שלם שיקחו מאשתו קב זהובים. שאלה אותם האם אמר להם קב מותו או גדולתו, אמרו לה שאמר בסתם, אמרה להם אני יתן לכם גדושה, ואם הוא התכוין למחוק, ההוספה היא מכתובתו.

עוד כתבו חכמי המוסר על הפסוק 'בשקים ממעל ועל הארץ מתחת' (ברעים ד, לט), שבענייני "שקים" יש להודר בהם ולעשותם "ממעל", אך בענייני "הארץ" יש למעט בהם ולעשותם "מתחת".

והנה, 'אהל' הוא דירתו של האדם, ו'משכך' הוא בתי כנסיות ובתי מדרשות.

ועל פי זה יש לבאר את הפסוק 'מה טובו אהליו', היינו בענייני העולם הזה והטובות שאדם עושה לביתו, ועשה אותם בבחינת "יעקב", שהוא לשון עקב, יומעת בהם. אולם "משקנתיהו", בענייני שמים והטובות שאדם עושה עבור בתי כנסיות ובתי מדרשות, ועשה אותם בבחינת "ישראל", לשון שררה וירבה בהם.

תורת אהרן לרבי אהרן בן שמעון, צפת, נלביע תש"ט

הילולת החכמים

יום שבת ט"ז תמוז

רבי שמואל יהודה די בוטין, דיין בשאלוניקי (י"ו) ושם מנ"כ... רבי שמואל אבן מרדכי... רבי יצחק הכהן קאפח... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי...

יום ראשון י"ז תמוז

רבי שמואל אלנקאווה הי"ד, טולוסה (ספרד), מח"ס מנחת המאמר... רבי יצחק הכהן קאפח... רבי שמואל אבן מרדכי... רבי יצחק הכהן קאפח... רבי יצחק הכהן קאפח...

יום שני י"ח תמוז

רבי אברהם שאול, דיין ב"ם, מנ"כ בה"ז... רבי רפאל מקטור אבן מואב... רבי יצחק אליהו אסקולי... רבי אברהם פונטריופולי... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי...

יום שלישי י"ט תמוז

רבי דוד הכהן (הראשון), ראב"ד טיטואן (ספרד)... רבי יחזקאל סארי מועלם... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי...

יום רביעי כ"א תמוז

רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי... רבי יצחק אבן מרדכי...

יום שישי כ"ב תמוז

רבי שמואל אבן שעיב, רב ק"ק אראגון בשאלוניקי (י"ו) ושם מנ"כ... רבי שמואל אבן שאר, דיין בשאלוניקי (י"ו) ושם מנ"כ... רבי מרדכי ב"ד שנקון, בגדאד (ירדן) ושם מנ"כ... רבי משה סתורין-דב, רבה של חאלב (סוריה) ושם מנ"כ...

נמנו לקבל שמואל של חכמים נוספים שלא הוזכרו כאן כגון כן אין יש הרשתה או חסותנו לא ליצור קשר עם המכון

גיליון זה יוצא לאור ע"י מכון "חכמי ספרד" בראשות הרב משה פרץ שליט"א רב קהילת קודש "לב אליהו" נתיבות

אלפי ספרים של חכמינו הספרדים יע"א לא הודפסו שוב זה מאות בשנים, וחלקם אף נותרו עדיין בכתיב יד ואין להם גואל עד שכמעט שנתכחה תורתם והחכמתם. בחסדי ה' המרובים הקמנו ספריה גדולה, יחידה מסוגה בעולם, המכילה יותר מ-3,000 ספרים עה"ת מחכמי ספרד, חלקם בכתיב יד נדירים. ובעת אנו עומלים לברר מקוהן של צדיקים ולהוציא לאור תעלומה, מאוצרות חידושיהם המיוחדים ומעשייהם המופלאים בסדרת ספרים מורחבת על הרמשה חומשי תורה, ועליו ליקוט ייחודי מגאוני וחכמי ספרד, תורה מפוראה אשר לא נראה כמותה! ניתן לרכוש ספר או פרשה להצלתה או לרפואה או להנאה של חכמים מיוחדים בעמוד מיוחד והרואיה בתחילתה כמות הפרשה זכותה של החכמים יע"א תעמוד לכל התרומים והמסוייעים שיצילוה בכל מעשיה דיהם ובריות נחת, באריות רמים ושנים, בטוב ובנעימים, אמן.

לתרומות והקדשת הגיליונות הבאים, לקבלת הגיליון בדוא"ל, למשלוח חידושי תורה, עובדות, ספרים, תמונות ומסמכים ניתן ליצור קשר רחוב הרב צבאן ת. 9. 516 נתיבות. טל: 077-5535-5280 פקס: 077-5535-281 toratsfarad@gmail.com לתרומות: עמותת חכמת שלמה, בנק הפועלים 335481 סניף 556

עכשיו אפשר לתרום לגיליון תורת החכמים בעמודות של "נדרים פלוס"